

ตัวอย่างมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อนำเข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์

Example of Cultural Dimensions and Local Wisdom to Creative Design Concepts

กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค

Kittipong Keativipak

สาขาออกแบบหัตถอุตสาหกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง

Department of Industrial Crafts Design, Faculty of Fine and Applied Art,

Thammasat University

Keativipak@yahoo.com*

Received: May 24, 2020

Revised: August 31, 2020

Accepted: September 9, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์ เป็นผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมในรูปแบบใหม่ อันเกิดจากการผสมผสานและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ในการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นให้มีสินค้ามากขึ้น และได้รูปแบบที่สามารถนำไปพัฒนาและต่อยอดทางความคิด ระเบียบวิธีวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งกระบวนการศึกษาเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกและเทคนิคการสนทนากลุ่มในศึกษาข้อมูลกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ 2) เทคนิคการวิจัยแบบมีส่วนร่วม สำหรับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ร่วมกับกลุ่มชุมชนศิลปหัตถกรรม 6 ชุมชน ในจังหวัดลำปาง และ จ. เชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง 3) แบบสอบถาม สำหรับประเมินผลการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 500 คน ที่มีต่อผลงานผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ผลลัพธ์งานวิจัยได้แก่ 1) ผลการสัมภาษณ์และบันทึกการสนทนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นแนวคิดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม เกิดเป็นผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่น่าสนใจ แตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมและเป็นการสร้างโอกาสทางการตลาด รวมถึงการต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมให้มีมูลค่ามากขึ้น 2) ตัวอย่างผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม อันเกิดจากการบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน โดยใช้กรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมในการวิเคราะห์ จำนวน 3 ผลงาน โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมจาก ตัว เหวงล้านนา, หม้อดอกปทุมฉลุ และแบบอย่างศิลปหัตถกรรมล้านนา 3) ผลการประเมินความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม โดยใช้แนวคิดบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน ในการออกแบบและพัฒนาอยู่นั้นอยู่ในระดับที่ดีที่สุด ($\bar{X} = 4.59$)

คำสำคัญ: ออกแบบสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม มิติวัฒนธรรม ภูมิปัญญา

Abstract

This research aims to integrated and apply the cultural dimension and local wisdom to create new industrial craft products, promote a range of local arts and crafts, and obtain products that can be developed further. Research methodology: this research is qualitative, employing 3 main methods. Firstly, data was collected using Individual Depth Interview and focus group methods. Secondly, participatory action research method for design was used to select the arts and crafts community groups in Lampang and Chiang Mai provinces. Third, questionnaire was used to collect opinions of 500 people on industrial crafts products. Results: 1) Focus on the development and creation of new products. The concept of creativity is community product development is achieved through knowledge and innovation to become an interesting industrial crafts product, which are different from the original product and create market opportunities. 2) Example of cultural dimension and local wisdom approach concept to industrial crafts products from industrial crafts design framework. 3) products are evidently created by using the cultural dimension of Lanna sculpture, Purna-Ghata, and Lanna art and crafts. 3) Assessing people's opinions about industrial crafts products. The cultural dimension and local wisdom approach is at the best level ($\bar{X} = 4.59$).

Keywords: Creative Design, Industrial Crafts Products, Cultural Dimension, Local Wisdom

บทนำ

แนวคิดการนำมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อนำเข้าสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม เป็นโครงการที่มุ่งเพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมิติวัฒนธรรม เทคนิค และภูมิปัญญาเดิมของกลุ่มชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ให้เกิดผลงานที่มีความแปลกใหม่ น่าสนใจ และเป็นที่ต้องการของบริบทสังคมในปัจจุบัน โดยการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ออกแบบสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหา จุดดี-จุดเด่น ภายในชาติเพื่อทำการต่อยอด และปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ให้ เกิดเป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจ ดังนั้นการออกแบบต้องพิจารณาระบบสังคมของกลุ่ม ผู้บริโภคเป้าหมายว่าสังคมนั้นมีพฤติกรรมในการแสดงออกและการอยู่ร่วมกันอย่างไร มีการปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีกันอย่างไร เพื่อสรุปประเด็นมาสร้างสรรค์ผลงานให้เหมาะสมและเกิดการยอมรับ ถ้าวัฒนธรรม คือ จุดสร้างความแตกต่าง การใส่จุดเด่นของวัฒนธรรมประจำชาติในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ นอกจากจะทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางรูปลักษณ์ที่แตกต่างแล้ว ยังเพิ่มมิติคุณค่าทางวัฒนธรรมและความหมาย ให้กับชิ้นงานด้วย (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร, 2548) เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกทางความคิดที่มีต่อสินค้า นั้น ๆ แตกต่างกันไป ทั้งนี้รวมถึงการสร้างสรรค์ต้องคำนึงถึงทักษะเชิงช่างของคนในชุมชนที่มีอยู่ การ เข้าใจคุณสมบัติ ลักษณะเฉพาะของวัสดุ และเทคนิคภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ในศาสตร์เชิงช่างแต่ละ แขนง ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมไทย ควรที่จะสนองความต้องการใช้สอยของมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ คือ มีประโยชน์ใช้สอยและความงาม ทางศิลปะ เพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้มีคุณธรรมความดีงาม โดยการพัฒนาคุณภาพหัตถกรรมให้ได้ มาตรฐานที่ดี ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงเรื่อง ธรรมชาติ ความรู้เท่าทันและเข้าใจในคุณสมบัติของวัตถุดิบ

จากทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะเหลือน้อยลงและมีอยู่อย่างจำกัด จึงควรที่จะมีการคิดค้นพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้ประหยัด การใช้วัสดุและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ตลอดจนการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของวัตถุดิบหัตถกรรมที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับองค์ประกอบด้านสังคมนั้นหมายรวมถึงวัฒนธรรมและระบบการต่าง ๆ ที่จัดสรรการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยจึงควรจะมีรูปแบบของเอกลักษณ์ท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยด้วยเช่นกัน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2543)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อได้ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมในรูปแบบใหม่ จากการผสมผสานการใช้มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่น ในการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นให้มีสินค้ามากขึ้น และได้รูปแบบที่สามารถนำไปพัฒนาและต่อยอดทางความคิด รวมถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชนในการผลิตชิ้นงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ทำการแจกแจงออกมา 3 ส่วนได้แก่

1 แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงานและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน โดยที่เริ่มต้นจากชุมชน พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผนให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้กระบวนการวิจัยเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมาย พร้อมกับก่อให้เกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน (ปิยะวัติ บุญ-หลง, กาญจนา แก้วเทพ และบวร ปภัสราทร, 2559)

2 กรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้มิติวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่น เข้าสู่การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ใช้แนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมของ กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค (2560) อันมีกระบวนการคิดจากการผสมผสานระหว่างทักษะภูมิปัญญา วัฒนธรรมและความเชี่ยวชาญเชิงศิลปหัตถกรรม ผสมกับความคิดเชิงสร้างสรรค์ทางการออกแบบและกระบวนการวิเชิงอุตสาหกรรม เพื่อก่อเกิดแบบลักษณ์ที่มีความทันสมัย เหมาะสมกับรูปแบบวิถีชีวิต รสนิยมร่วมสมัยโดยมีกลิ่นอายทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของมนุษย์ ทำให้การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมมีความเป็นเอกลักษณ์ อันโดดเด่น และต่อยอดทักษะเชิงช่าง กรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม จึงได้ทำการสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1.ทำความเข้าใจในงานออกแบบสากล 2. รู้ลึก ศรัทธาในรากเหง้า ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม 3. การศึกษาเรียนรู้บริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในชุมชน และ 4. ลักษณะในการเปลี่ยนแปลงและความต้องการ ความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์งานออกแบบศิลปหัตถกรรม

3 การศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์ ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว โดยใช้หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของ วชิรินทร์ จรุงจิตสุนทร (2548) ซึ่งแบ่งได้ดังนี้ 1. คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม 2. มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น 3. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น 4. ผลิตได้จริง ใช้สอยดี เหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น 5. ความสวยงามและความน่าสนใจ และ 6. รูปแบบแปลกใหม่สะดุดตา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มตัวอย่างทำการคัดเลือกจากวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อได้กลุ่มชุมชนที่มีความสามารถเชิงช่าง และเป็นกลุ่มที่มีศิลปหัตถกรรมที่แตกต่างกันภายในจังหวัดลำปาง รวมถึงชุมชนศิลปหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานและขึ้นต้นแบบผลิตภัณฑ์ บางส่วนที่กลุ่มชุมชนจากกลุ่มตัวอย่างไม่สามารถผลิตได้ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่นในจังหวัดจำนวน 4 กลุ่มและกลุ่มชุมชนศิลปหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ 2 กลุ่ม อันได้แก่ 1. หมู่บ้านแกะสลักบ้านหลุก ต. นาคร้ว อ. แม่ทะ จ. ลำปาง (ภูมิปัญญาด้านการแกะสลักไม้) 2. ชุมชนบ้านไร่ศิลาทอง ต. พิชัย อ. เมือง จ. ลำปาง (ภูมิปัญญาด้านการแกะสลักหิน) 3. ชุมชนเซรามิกส์ อ.เกาะคา จ.ลำปาง (ภูมิปัญญาด้านเครื่องปั้นดินเผา) 4. ชุมชนจักสานไผ่ ชุมชนบ้านห้วยเป้ง อ. เมือง จ. ลำปาง (ภูมิปัญญาด้านการจักสานไผ่) 5. ชุมชนศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน ถนนวัวลาย อ. เมือง จ. เชียงใหม่ และ 6. ชุมชนศิลปหัตถกรรมบ้านถวาย อ. หางดง จ. เชียงใหม่

1.2 การประเมินการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจ ต่อผลงานผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่ได้ออกแบบและพัฒนาขึ้น จากการใช้มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการวิเคราะห์สร้างสรรค์ จากกลุ่มประชากรจำนวน 500 คน อันประกอบด้วย กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ, กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มนักออกแบบและเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์และกลุ่มบุคคลทั่วไป

2. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

2.1 ทำการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องทั้งแนวคิดมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนมาใช้ในการพัฒนา, วัสดุพื้นถิ่นที่ทำการคัดเลือก (คุณสมบัติและลักษณะเฉพาะ) ของ ไม้ หิน เครื่องปั้นดินเผา วัสดุไม้ไผ่ เทคนิคภูมิปัญญา วิธีการหรือกรรมวิธีในการผลิตและสร้างสรรค์ผลงาน Trend และความต้องการในสังคม ข้อจำกัดต่าง ๆ รวมถึงวิธีการศึกษาแนวคิด การพัฒนารูปแบบและการนำเทคโนโลยีที่มีในปัจจุบันมาใช้ประโยชน์

2.2 ทำการลงพื้นที่ เพื่อทำการศึกษาข้อมูลและค้นคว้าวิธีการพัฒนา จากเทคนิค วิธีการทำงานสร้างสรรค์ของชุมชน (รูปแบบและเทคนิคดั้งเดิมในการสร้างงานหัตถกรรมในชุมชน) เพื่อทำการวิเคราะห์แนวทางและทิศทางการเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ผสมผสานวัสดุ ภูมิปัญญาพื้นถิ่นของชุมชน ให้เกิดเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ออกแบบ ต่อยอด และหาแนวทางใหม่ในการออกแบบ ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดย

วิธีการสำรวจและวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) โดยทำการลงพื้นที่ทั้ง 4 ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง (กลุ่มยุทธศาสตร์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน)

2.3 ทำการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ทั้งศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน, เหตุผลหรือปัจจัยแวดล้อมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการต่อยอดและพัฒนาผลงาน, การศึกษามิติทางวัฒนธรรมในจังหวัดและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงในการนำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีในปัจจุบัน หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลกระทบถึงการพัฒนา และจุดเด่นและจุดอ่อนของผลงานที่ได้จากภูมิปัญญาเชิงช่างของชุมชนนั้น (ทั้ง 4 ชุมชน) เป็นต้น เพื่อลำดับข้อมูลสู่การวิเคราะห์ ทำการแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ ก่อนนำเข้าสู่ทิศทางในการแก้ปัญหาและออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมร่วมกัน (ตามกรอบแนวคิดข้อที่ 1)

2.4 ทำการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ร่วมกับกลุ่มศิลปินหัตถกรรมทั้ง 4 ชุมชน (เป็นกลุ่มชุมชนที่คัดเลือกภูมิปัญญามาใช้พัฒนาร่วมกัน) เพื่อระดมความคิดเห็นต่อแนวทาง ความเป็นไปได้ในการพัฒนารูปแบบการประยุกต์และบูรณาการใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นร่วมกัน รวมถึงการศึกษารูปแบบของสินค้าที่มีความเหมาะสมในสังคมปัจจุบัน (เป็นการศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม และกำหนดโจทย์ร่วมกันในการพัฒนาผลงาน)

2.5 ดำเนินแนวคิดในการออกแบบ การทดลองหาแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน จากการนำเอาเทคนิคภูมิปัญญาในงานศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น ทั้ง 4 ชุมชนมาประยุกต์ใช้ร่วมกันให้เกิดเป็นแนวทางการออกแบบรูปแบบใหม่ โดยใช้กรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมในการวิเคราะห์ (ตามกรอบแนวคิดข้อที่ 2)

2.6 ทำการปรับปรุง แก้ไขรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและทำการผลิตผลงาน (โดยเป็นการร่วมมือและพัฒนาผลงานร่วมกับชุมชน)

2.7 ทำการประเมินผลการศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 500 คน ที่มีต่อผลงานผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมจากแนวคิดบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน ภายใต้วิจัยโครงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น เข้าสู่การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ (ตามกรอบแนวคิดข้อที่ 3)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อทำการศึกษาข้อมูลและค้นคว้าวิธีการพัฒนา จากเทคนิค วิธีการทำงานสร้างสรรค์ของชุมชน เพื่อทำการวิเคราะห์แนวทางและทิศทางความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ผสมผสานวัสดุ ภูมิปัญญาพื้นถิ่นของชุมชน ให้เกิดเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ออกแบบ ต่อยอด และหาแนวทางใหม่ในการออกแบบ

3.2 แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง

3.3 แบบบันทึกการรวบรวมประเด็นการสนทนา ข้อคำถามและคำตอบในการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับ 4 กลุ่ม อันได้แก่ ตัวแทนพัฒนาการจังหวัดลำปาง(จากสำนักงานจังหวัดลำปาง), ผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรม, ช่างสล่าพื้นถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3.4 แบบประเมินความพึงพอใจ Rating Scale (Likert Scale แบบ 5 ระดับ)

3.5 วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติ โดยใช้สถิติวิเคราะห์ ด้วยค่าเฉลี่ย (Average, $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation, SD) และการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1.การสรุปผลแนวคิด จากการการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับ 4 ชุมชน อันได้แก่ ตัวแทนพัฒนาการจังหวัดลำปาง (จากสำนักงานจังหวัดลำปาง) ผู้ประกอบการหัตถอุตสาหกรรม ช่างสล่าพื้นถิ่น และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลดังนี้

1.1 การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมจากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะของวัสดุ (วัสดุไม้ หิน เครื่องปั้นดินเผา และไม้ไผ่) รวมถึงความสามารถทักษะเชิงช่างเป็นหลัก เพื่อศึกษาแนวคิดการผสมผสานทั้งจากตัววัสดุและทักษะเชิงช่างได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับเกณฑ์พิจารณาจากโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2562 (OTOP Product Champion : OPC) อันประกอบด้วย ด้านผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของชุมชน, ด้านการตลาดและความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ และหลักเกณฑ์การพิจารณาด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2562) สำหรับการยื่นขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และคัดสรรผลงาน OTOP ระดับชาติ ตามแผนงานตามห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำปาง เรื่องสินค้าอัตลักษณ์อุตสาหกรรม หัตถอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ดังภาพที่ 2

1.2 การพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1. การต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีมูลค่ามากขึ้น และ 2. เป็นแนวคิดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่น่าสนใจแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมและเป็นการสร้างโอกาสทางการตลาด (ดังภาพที่ 3)

แผนงานตามห่วงโซ่คุณค่า VALUE CHAIN

โครงการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : สินค้าอัตลักษณ์อุตสาหกรรม หัตถอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

กลยุทธ์ที่ 4 : เสริมสร้างความรู้เข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่ม และพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการและวิชาชีพชุมชน

บนฐานรากของความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อที่ 1 : โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์สู่ตลาดสากล

VALUE CHAIN	ต้นทาง	กลางทาง		ปลายทาง
แนวทางหลัก	การวิจัยและพัฒนา	พัฒนาธุรกิจและเพิ่มมูลค่าสินค้า	การพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน	พัฒนาตลาด
แนวทางรอง (ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ หัตถอุตสาหกรรม สินค้าชุมชน)	- สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรม ผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น - สร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและผู้ประกอบการ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงวิชาการ ไปสู่การปฏิบัติงานจริงในเชิงธุรกิจ - สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	- ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม ผสานกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม - พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นของฝากของที่ระลึกระดับพรีเมียม - ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการของกลุ่มธุรกิจเป้าหมาย - วิสาหกิจชุมชน ด้วยฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม	- พัฒนาระบบรับรองมาตรฐานสินค้าและบริการ รวมทั้งกำหนดให้มีมาตรฐานธุรกิจภาคบริการตามมาตรฐานสากล - ส่งเสริมให้กลุ่มธุรกิจสร้างสรรค์ กลุ่มอาหารและสินค้าเพื่อสุขภาพ และบริการสุขภาพ ได้รับการรับรองมาตรฐาน	- จัดหาสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการตามแหล่งชุมชน แหล่งการค้าที่มีศักยภาพหรือแหล่งท่องเที่ยวต่างๆโดยต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่นทุกระดับ - จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ของท้องถิ่น ทั้งแบบ Online และ Offline - สนับสนุนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เหมาะสม เพื่อขยายตลาดสินค้าและบริการทั้งในและต่างประเทศ - สนับสนุนการสร้างสรรค์กิจกรรมในย่านพื้นที่การค้า (Creative Space)

อ้างอิง : เอกสารการประชุมคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดลำปาง วันที่ 6 ธันวาคม 2562 ณ ห้องประชุมชั้น 2 (ศรีสวนดุสิต) มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาอกที่ดั่งลำปาง กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำปาง

ภาพที่ 2 แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาผลงานออกแบบ

จากการศึกษาแนวคิด การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จึงได้ทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ได้หลักการและข้อมูลที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ถูกต้อง ตามเกณฑ์ยุทธศาสตร์ของชาติและกลยุทธ์ของจังหวัดลำปาง ซึ่งได้แก่

1. นางอุทัยวรรณ มินสุวรรณ หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
2. นางนันทนา อองอาจ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ (ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานฯ)
3. นางวิสัยลักษณ์ ม่วงงาม นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ (ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานฯ)

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาผลงานผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของทางพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง ต้องทำการแบ่งการพัฒนาออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 : การต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ผ่านการรับรอง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อสามารถนำผลงานนั้นเข้าสู่การจัดมาตรฐานของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และเข้าร่วมการจัดแสดงสินค้าต่างๆในระดับประเทศต่อไปได้ รวมถึงเข้าสู่การคัดเลือกโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion : OPC) ของระดับจังหวัดลำปาง

ส่วนที่ 2 : การพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นแนวคิดนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อเปิดตลาดของผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมในรูปแบบใหม่และการส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเผยแพร่สู่เวทีโลก

*** ดังนั้น โครงการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงต้องทำการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเดิม และการพัฒนาและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม ไปพร้อมกันทั้ง 2 ส่วน เพื่อได้ผลงานทางหัตถอุตสาหกรรมที่พัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุน กลุ่มชุมชนหัตถกรรม ทั้ง 4 ชุมชนให้มากที่สุด

*** สอดคล้องกับเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion : OPC)

อ้างอิง : สัมภาษณ์หลักการในการพัฒนาผลงานหัตถอุตสาหกรรม วันที่ 4 ธันวาคม 2562 ณ ห้องพัฒนาการชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชน ชั้น 3 สำนักงานจังหวัดลำปาง

ภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม ตามแผนนโยบายของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง

1.3 ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม โดยการใช้การจากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายนั้น จำเป็นต้องทำการพัฒนาในแต่ละกลุ่ม (ทำการแยกกลุ่ม) โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มและให้แต่ละกลุ่มชุมชนนั้นเป็นหัวหน้ากลุ่มในแต่ละหัตถกรรมที่ตนเองชำนาญ เช่น กลุ่มที่ 1 หมู่บ้านแกะสลักบ้านหลุก (ทักษะภูมิปัญญาด้านการแกะสลักไม้) จะทำการพัฒนาจากทักษะการแกะสลักไม้เป็นหลัก โดยมีการนำทักษะภูมิปัญญาอีก 3 ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามสัดส่วนการออกแบบที่เหมาะสม

1.4 การออกแบบและพัฒนาต่อ 1 ผลิตภัณฑ์ ไม่มีความจำเป็นต้องใช้ภูมิปัญญาทั้ง 4 กลุ่มเนื่องจากในการออกแบบสร้างสรรค์ อาจมีเงื่อนไขการพัฒนาที่ต่างกันทั้งในเรื่องประโยชน์ใช้สอย ความแข็งแรง ความสวยงาม การเชื่อมต่อของวัสดุ และความเหมาะสมในการนำมาจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ทั้งนี้ในการออกแบบจะคำนึงถึงแนวคิดการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายเป็นหลัก

1.5 การศึกษาศักยภาพชุมชนจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยวิธีวิเคราะห์ ศักยภาพชุมชน (SWOT Analysis) จากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของข้อมูลพื้นฐาน ได้ผลสรุปคือ ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมจากภูมิปัญญาของชุมชน มีความประณีต งดงาม, ช่างมีความชำนาญและมีทักษะเฉพาะบุคคล, ใช้วัสดุพื้นถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติของตนมาใช้เป็นวัสดุหลัก การพัฒนาต้องทำการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการแบ่งสรรตามความถนัดและทักษะเชิงช่างของตน ให้ผลงานมีการประยุกต์ใช้วัสดุและเทคนิคเชิงช่างที่แปลกใหม่น่าสนใจ ผู้วิจัยต้องให้ความรู้เกี่ยวกับทิศทางการออกแบบในปัจจุบันและหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่ชุมชนสามารถเข้าใจได้ การนำมิติทางวัฒนธรรมมาเข้ามาใช้ร่วมในการออกแบบและพัฒนา ให้เกิดผลงานที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวในท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งทำให้การลอกเลียนแบบกระทำได้อย่างยากขึ้น เพราะผู้บริโภคเกิดความเข้าใจได้ว่าผลงานมาจากที่ใด และมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันอย่างไร เพราะแต่ละชุมชน แต่ละจังหวัดจะมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองชัดเจน รวมถึงการสร้างสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนที่มีกลิ่นอายมิติทางวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจแต่ต้องนำมาใช้อย่างถูกวิธี, การรวมกลุ่มเพื่อนำงานศิลปหัตถกรรมที่หลากหลายมาผสมผสานกันให้เกิดเป็นผลงานใหม่ เป็นทิศทางการพัฒนาที่น่าสนใจและภาครัฐให้การสนับสนุน และการออกแบบนั้น ๆ ต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่ได้ระบุกฎเกณฑ์ไว้ รวมถึงขอบเขตของการพัฒนาต้องอยู่ในหลักเกณฑ์การ

คัดสรร OTOP Product Champion โดยหลังจากงานวิจัยได้รับงบประมาณจากสำนักงานจังหวัดลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2564 ในการต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมจากงานวิจัยดังกล่าว

2. ผลวิเคราะห์การออกแบบ โดยใช้กรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมผู้วิจัยยกตัวอย่างผลการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จากแนวคิดการนำมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนเพื่อนำเข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์ จำนวน 2 ตัวอย่างดังนี้

2.1 ตัวอย่างผลงานออกแบบโคมไฟตกแต่งจากหม้อดอกปทุมฉะ ดังภาพที่ 4 จำนวน 2 แบบ ผลการวิเคราะห์ ได้อธิบายตามกรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม ดังนี้

ภาพที่ 4 ภาพลายคำหม้อดอกปทุมฉะ วัดปงยางคกและวัดพระธาตุลำปางหลวง หม้อดอกล้านนาสื่อถึงหม้อน้ำแจกันดอกบัวที่ใช้สักการบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีสระจาก ลวดลายพรรณพฤกษาที่เกี่ยวข้อง สืบถึงความสมัครสมาสามัคคีความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ของชุมชน
ที่มา: nationtv, 2019

2.1.1 ทำความเข้าใจในงานออกแบบสากล (สไตล์และความต้องการในสังคม) แนวทางในการออกแบบ ได้ทำการแยกส่วนของวัสดุออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 คือการออกแบบโครงสร้างตัวฐานของโคมไฟตั้งโต๊ะ ได้ใช้กรรมวิธีภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผา โดยทำการขึ้นรูปส่วนของหม้อดอกจากการหล่อแบบน้ำสลีป ซึ่งในส่วนนี้ได้นำผงหินเข้ามาผสมกับเนื้อดิน ทำให้เกิดพื้นผิวที่น่าสนใจ ประดับด้วยการฉลุลายแบบทะลุ โดยลวดลายที่นำมาใช้ตกแต่งเป็นลวดลายของหม้อดอกปทุมฉะ อันเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาจากเครือเถา มีดอกบัว ก้านและใบ ฐานด้านล่างทำการแกะสลักหินเป็นรูปทรงตัวหงายชัชวาล อันเป็นเอกลักษณ์ที่ประดับในหม้อดอก นำการแกะสลักไม้ ไว้ส่วนบนของโครงสร้างเปรียบเสมือนปากของหม้อดอกที่พวยพุ่งขึ้นไป สร้างจุดนำสายตาให้เกิดความงดงาม อีกทั้งเป็นจุดเชื่อมต่อการประกอบโครงสร้างในส่วนที่ 2 ให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้นจากการเจาะไม้เป็นรู แล้วนำหวายมาเสียบประกอบให้เป็นชิ้นเดียวกัน

ส่วนที่ 2 เป็นโครงสร้างตัวโคมด้านบน ใช้วัสดุหวายกาหลงตัดโค้งเป็นเกลียวด้วยความร้อนพันเกี่ยวกันเป็นทรงที่สูงขึ้นและพลิกวนกลับลงมา ปิดผิวโคมไฟด้วยภูมิปัญญาการจักสานลายเต่าหัว(ลายสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก) ซึ่งจากโครงสร้างที่พวยพุ่งขึ้นไปเป็นพุ่มทรงสูงและประดับด้วยการจักสานนั้นเปรียบเสมือนส่วนบนของหม้อดอกที่มี กอบัว มีก้าน ใบและดอก สูงพ้นปากหม้อลดหลั่นกันเป็นพุ่ม อันหมายถึงหม้อน้ำที่มน้ำเต็มบริบูรณ์ ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การมีไม้เลื้อยออกมาสองข้างแสดงสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงามและความร่มเย็น จากการออกแบบจึงเป็นการใช้มิติทางวัฒนธรรมได้เหมาะสม มีการสื่อความหมาย การตีความและการใช้ชุดหลักวัฒนธรรมที่ส่งผ่านวัตถุสิ่งของ (Material Culture)

2.1.2 รู้ลึก ศรัทธาในรากเหง้า ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้นำมิติทางวัฒนธรรมจากรูปแบบของหม้อดอกปูลณฆะ มาใช้ร่วม กล่าวคือ หม้อดอกปูลณฆะ มีลักษณะลวดลายหม้อน้ำรูปร่างคล้ายแจกันบรรจุกอบัวมีก้าน ใบ และดอก สูงชันปากหม้อลดหลั่นกันเป็นพุ่ม เพื่อสักการะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระประธานในวิหาร พบมากในศิลปะล้านนา ทำเป็นลายคำ ลายปูนปั้น ตกแต่งอุโบสถ วิหาร หอไตร เช่น ลายคำหม้อดอกปูลณฆะ วิหารวัดปงยางคก จังหวัดลำปาง ลายปูนปั้นตกแต่งฐานหอไตร วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น หม้อดอกปูลณฆะมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย หมายถึงหม้อน้ำอันมีน้ำเต็มบริบูรณ์ ในภาษาบาลี หมายถึง การกระทำให้สมบูรณ์ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การมีไม้เลื้อยออกมาสองข้างแสดงสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงามและความร่มเย็นในล้านนามักเรียกว่าหม้อดอกหรือลายหม้อดอก (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2559) โดยลายหม้อดอกปูลณฆะนี้ ได้นำไปใช้เป็นตราสัญลักษณ์สภาวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางอีกด้วย เหตุนี้จึงนำมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดความงดงามของหม้อดอกสู่การพัฒนาสร้างสรรค์ และความเข้าใจร่วมกันของผู้บริโภค

2.1.3 การศึกษาเรียนรู้บริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในชุมชน (ความชำนาญความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งได้ใช้ภูมิปัญญาทั้ง 4 กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) ชุมชนเชรามิกส์ อ. เกาะคา จ. ลำปาง (ภูมิปัญญาด้านเครื่องปั้นดินเผา การออกแบบโคมไฟตกแต่ง ได้ใช้ภูมิปัญญาของเครื่องปั้นดินเผาเป็นภูมิปัญญาหลัก กล่าวคือการขึ้นรูปด้วยดินถูกกำหนดขึ้นเป็นโครงสร้างหลัก เสมือนเป็นหม้อดอกที่เป็นตัวแจกัน ในกรรมวิธีได้ใช้การปั้นขึ้นรูปให้เกิดรูปทรงที่เหมาะสม ก่อนทำ Mold จากปูนปาสเตอร์ ทำการออกแบบลวดลายพันธุ์พฤกษาจากเครือเถา ล้านนา ที่ประดับอยู่ของหม้อดอกปูลณฆะ ซึ่งมีทั้งการเจาะแบบทะลุและลายนูนต่ำ พร้อมทั้งการเคลือบสีดิน (ใช้โทนสีขาว สีแดงและสีครามเป็นหลัก อันเป็นโทนสีของศิลปะล้านนา) ขึ้นรูปทรงจากการหล่อแบบน้ำสลิป โดยโครงสร้างหลักจะเป็นชิ้นส่วนตรงกลางเพื่อนำงานแกะสลักไม้และแกะสลักหินมาประกอบรวมเข้าด้วยกัน ให้เกิดเป็นรูปแบบของหม้อดอกปูลณฆะ การประกอบชิ้นงานใช้เทคนิคการวางซ้อนทับกัน โดยมีแกนรับตัวแม่และเข้าตัวลูก (คล้ายลักษณะการเข้าเตี้ยไม้) ซึ่งจะใช้การวางทับกันเป็นชั้น ๆ โดยใช้น้ำหนักของตัววัสดุเป็นแรงในการประกอบ ให้อายุที่นำมาประยุกต์ผสมผสานนั้นเป็นผลงานในชิ้นเดียวกันได้ลักษณะแบบนี้ถึงแม้ว่าจะจะเป็นแนวทางอย่างง่าย แต่สามารถที่จะทำการประยุกต์เพื่อประกอบแบบได้อย่างหลากหลายและแนบชิดเป็นชิ้นเดียวกันได้อย่างดี (ทั้งส่วนของงานไม้และแกะสลักหิน) ดังภาพที่ 5

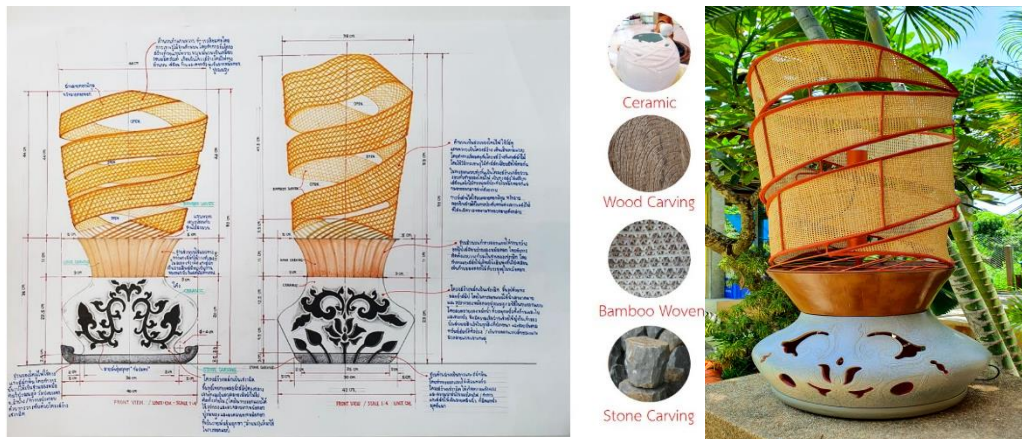
ภาพที่ 5 การผลิตส่วนของหม้อดอกจากการหล่อแบบน้ำสลิป และการออกแบบลวดลายพันธุ์พฤกษาล้านนา

2) หมู่บ้านแกะสลักบ้านหลุก ต. นาครีว อ. แม่ทะ จ. ลำปาง แกะสลักไม้ตกแต่ง เสมือนเป็นแกนของลำต้นและก้านของดอกบัวนำมาวางทับส่วนบนของโครงสร้างเชรามิกเปรียบเสมือนปากของหม้อดอก ที่พวยพุ่งขึ้นไปเพื่อสร้างจุดนำสายตาให้เกิดความงดงาม อีกทั้งเป็นจุดเชื่อมต่อการประกอบโครงสร้างในส่วนที่ 2 ทางด้านบน มีการเจาะรูไม้เพื่อนำหวายหรือวัสดุเชิงเส้นมาเสียบประกอบให้เป็นชิ้นเดียวกัน และก่อตัวขึ้นเป็นโครงสร้างโคมไฟ เพื่อใช้สำหรับการจกसानไม้ไฟ

3) ชุมชนบ้านไร่ศิลาทอง ต. พิชัย อ. เมือง จ. ลำปาง ส่วนฐานของโคมไฟใช้ภูมิปัญญาการแกะสลักหิน โดยทำการแกะสลักหินเป็นรูปทรงของฐานหม้อดอก แกะสลักด้านข้างทั้ง 2 ด้านเป็นลวดลายตัวหงา อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของหม้อดอกปुरुณฆฏะ ที่ประดับไว้ในวัดพระธาตุลำปางหลวง และวิหารวัดปงยางคก จังหวัดลำปาง (โดยตัวหงาที่ทำการแกะสลักนั้นมีลักษณะที่อ้วนและมนกลม ตามความเชื่อเรื่องความอึดอุมอดมสมบูรณ์ของชนชาวล้านนา)

4) ชุมชนจักสานไผ่บ้านห้วยเป้ง อ. เมือง จ. ลำปาง การจักสานเมื่อผ่านแสงไฟ จะเกิดความสวยงาม น่าสนใจเกิดแสงเงาและการแสดงลวดลาย การออกแบบโคมไฟได้ทำการจักสานหุ้มรอบโครงสร้างที่เป็นหวายไผ่ด้านบน (ที่ออกแบบโครงสร้างจากหวายกาหลง พันเป็นเกลียวเป็นพุ่มทรงสูง) โดยทำการจักสานลายดอกพิกุล หรือลายเฉลียว ลวดลายดังกล่าวมีการเว้นที่ว่างเป็นช่องหกเหลี่ยมหรือแปดเหลี่ยม ซึ่งลวดลายทั้ง 2 แบบนี้แม้จะไม่ได้มีการใช้แสง แต่ยังคงมีความสวยงามและประณีต ทำให้โคมไฟสำหรับตกแต่งนั้น สวยงามด้วยตัวมันเองอย่างโดดเด่น ดังภาพที่ 6

2.1.4 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและความต้องการ และความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์งานออกแบบศิลปหัตถกรรม เป็นแนวคิดการเปลี่ยนแปลง และความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์งานออกแบบหัตถอุตสาหกรรม 4 ส่วน ได้แก่ **1. การเปลี่ยนแปลงวัสดุ** เป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากการแกะสลักไม้เป็นภาพหม้อดอกลายคำ 2 มิติที่มีความสวยงามในพุทธสถาน สู่การนำแบบอย่างและองค์ประกอบของหม้อดอกมาคลี่คลายแบบ โดยใช้กรรมวิธีทางศิลปหัตถกรรม 4แขนงมาใช้สร้างสรรค์ร่วมกันได้แก่ ศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้ การแกะสลักหิน และการจักสาน **2. การเปลี่ยนแปลงหน้าที่** จากลักษณะรูปภาพแกะสลักไม้ สำหรับการตกแต่งสถาปัตยกรรมและประดับวิหารอาคาร เข้าสู่การออกแบบชุดโคมไฟตกแต่งเพื่อใช้ประดับอาคารสถานที่ **3. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ** ทำการศึกษาแยกส่วนองค์ประกอบที่สำคัญของหม้อดอกปुरुณฆฏะจากรูปทรงเดิม อันประกอบด้วยลักษณะหม้อน้ำรูปร่างคล้ายแจกัน ที่บรรจุกอบัว อันมีก้าน ใบ และดอก สูงชันปากหม้อลดหลั่นกันเป็นพุ่ม นำมาเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้มีลักษณะที่ลดทอนลง แต่ยังคงหลักองค์ประกอบเดิมไว้ มีลักษณะหม้อดอกโดยใช้ศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาเป็นทรงแจกัน ทำการเจาะช่องเพื่อประดับเป็นลายพันธุ์พฤกษา ฐานแจกันแกะสลักหินมีรูปตัวหงาล้านนาประกอบ และปากแจกันแกะสลักไม้ทรงสูงเสมือนเป็นปากหม้อที่บรรจุกอบัว ตกแต่งด้านบนเป็นโครงเหล็กหรือหวายพวยพุ่งขึ้นไปเป็นโครงสร้างของดอก ก้านและใบ ปิดผิวด้วยการจักสานคลุมรอบปากหม้อ เป็นจุดการให้แสงโคมไฟในการตกแต่ง แม้ว่าการออกแบบจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่ภาพรวมยังคงแสดงออกถึงความเป็นหม้อดอกปुरुณฆฏะ ทั้งสัดส่วนและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ และ **4. การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของผู้บริโภค** ออกแบบให้ปรับเข้าสู่ลักษณะการใช้งานในสังคมปัจจุบันให้มีความเหมาะสม การปรับโครงสร้าง วัสดุ ขนาดสัดส่วน และตัดส่วนที่เกินความจำเป็นออก ทำให้วัฒนธรรมนั้นปรับตัวเข้าสู่การใช้งานตามยุคสมัยได้อย่างน่าสนใจ เป็นการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะสังคมสมัยใหม่ โดยในกระบวนการพัฒนาต้องมีการพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นรอบด้าน โดยเฉพาะที่อาจเกิดขึ้นกับทุนวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อมิให้เกิดการลบเลือนหรือทำลายอัตลักษณ์วัฒนธรรมอันทรงคุณค่ามาแต่ครั้งอดีต

ภาพที่ 6 รูปแบบผลงานโคมไฟตกแต่งจากหม้อดอกปทุมมาทั้ง 2 แบบ ได้แนวคิดจากการนำมิติทางวัฒนธรรมหม้อดอกปทุมมาที่ประดับวัดบึงบางคอก และลวดลายพันธุ์พฤกษา มาใช้ในการสร้างสรรค์ โดยยังคงกลิ่นอาย มืองค์ประกอบ มีเอกลักษณ์และสัดส่วนความเป็นหม้อดอกได้อย่างชัดเจน

2.2 ผลงาน LAN-THREE เป็นการนำวัสดุและภูมิปัญญาจากชุมชนที่ไม่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 4 ชุมชนใน จ.ลำปาง แต่เป็นผลงานตัวอย่างการสร้างสรรค์และพัฒนาให้แก่กลุ่มชุมชนในการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อเกิดการเรียนรู้และเข้าใจก่อนปฏิบัติผลงานร่วมกัน โดยนำกลุ่มชุมชนศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน ถนนวาลัย และชุมชนศิลปหัตถกรรมบ้านถาวราย จ. เชียงใหม่ มาร่วมมือกันในการพัฒนา ผลงาน LAN-THREE เป็นการออกแบบชุดเก้าอี้สามที่นั่ง สามารถแยกออกได้สามทิศทาง เป็นการจัดองค์ประกอบที่มีเอกภาพ มีสัดส่วนและความสมดุลให้เกิดรูปร่างรูปทรงที่แปลกใหม่ น่าสนใจแต่ยังคงไว้ซึ่งประโยชน์ใช้สอย โดยออกแบบมีโต๊ะกลางเป็นจุดศูนย์กลาง การออกแบบใช้วัสดุเส้นใยพืชผักตบชวาในการจักสานส่วนของพนักที่นั่งด้านหลังให้เกิดเป็นรูปทรง และลวดลายตามแนวทางแรงบันดาลใจ และการดุนลายอลูมิเนียมนำมาประดับรอบตัวฐานทางด้านล่างของชุดที่นั่ง เป็นการนำเอาวัสดุศิลปหัตถกรรมที่ต่างชนิดกัน รวมถึงภูมิปัญญาในการสร้างสร้งงานแตกต่างกัน แต่มีคุณค่าและความงามมาประยุกต์ใช้ ให้เกิดแนวทางความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ผลการวิเคราะห์ ได้อธิบายตามกรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม ดังนี้

2.2.1 ทำความเข้าใจในงานออกแบบสากล (สไตล์และความต้องการในสังคม)

1) ออกแบบสไตล์ล้านนาร่วมสมัย สร้างสรรค์ผลงานที่มีเอกลักษณ์ สืบสานรูปแบบอย่างไทยล้านนา แต่ยังคงคำนึงถึงรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยในการออกแบบจะเน้นถึงลักษณะความงามของการผลิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของสังคมในชุมชน เป็นการนำตัวเหลาล้านนามาใช้เป็นแรงบันดาลใจ แต่ปรับรูปร่างรูปทรงให้แปลกใหม่สามารถใช้งานและตกแต่งพื้นที่ได้ การออกแบบมีการแบ่งสัดส่วน การจัดองค์ประกอบให้สอดคล้องกับวัสดุที่เลือกใช้ คือวัสดุเส้นใยพืชผักตบชวา และการดุนลายอลูมิเนียมมาใช้ตกแต่ง เป็นวัสดุปิดผิวให้เกิดความงามลงตัว

2) ออกแบบเครื่องเรือนให้มีลักษณะการปล่อยพื้นที่ว่างบางส่วน สามารถมองเห็นโครงสร้างหวายขนาดต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน เนื่องจากการออกแบบต้องการลดทอนความแข็งกระด้างของรูปทรง และลดความหนาแน่นของลวดลายที่ทำการดุนอลูมิเนียม มิให้ลวดลายที่มากเกินไป ซึ่งในส่วน

ของการปล่อยพื้นที่ว่างนั้นยังคงทำการออกแบบให้เป็นลักษณะตัวเหงา เว้นและปล่อยพื้นที่ว่างให้เป็นรูปตัวเหงาเพื่อมองเห็นถึงลักษณะโครงสร้างที่อยู่ภายในได้ โดยการออกแบบโครงสร้างภายในได้ใช้วัสดุหลายหลายขนาด ทำการเจาะรูแล้วสอดหวายเส้นเล็กให้เป็นขึ้นเดียวกัน เพื่อให้รูปทรงโครงสร้างภายในเป็นขึ้นเดียวกันคล้ายกับตะกร้า ดังนั้นในการออกแบบโครงสร้างภายในจึงต้องพิถีพิถันในการผลิต เพื่อให้เมื่อเว้นหรือปล่อยพื้นที่ว่างจะเห็นถึงความงามของโครงสร้างได้อย่างชัดเจน และเป็นแนวเส้นระนาบเดียวกันได้อย่างสวยงาม

3) ด้านล่างมีการออกแบบขาขึ้นออกมาเล็กน้อยที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดความผิดเพี้ยนไปจากแบบเดิม เนื่องจากการจัดวางอาจมีพื้นที่ไม่เรียบเสมอกัน ทำให้เวลานั่งจะไม่มั่นคง จึงทำการแก้ไขปัญหาโดยขาแต่ละส่วนทำหน้าที่เป็นตัวรับน้ำหนักทั้งสี่จุด ทำให้พื้นที่ไม่เรียบสามารถจัดวางได้ เกิดความมั่นคงและไม่อันตรายขณะเวลาใช้งาน

2.2.2 รู้สึกรัตนาในรากเหง้า ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

1) เลือกใช้วัสดุเส้นใยพืชผักตบชวาชนิดเกลียวในการออกแบบ เพื่อให้การจักสาน ผักตบชวาออกมาจะมีมิติความถี่ ลวดลายมีความประณีต ละเอียดและมีความหนาแน่นของการสาน เห็นถึงรูปร่าง รูปทรงที่ชัดเจนของตัวเหงา ให้สืด้วยการมัดย้อม สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เลือกใช้น้ำตาลแดงในการย้อมผักตบชวาในส่วนของที่นั่ง สีจากสีแดงและสีดำเป็นสีที่เป็นเอกลักษณ์ในงานศิลปกรรมและงานหัตถกรรมของชาวล้านนา เป็นสีที่บ่งบอกและแสดงถึงศรัทธาอันแรงกล้าในพุทธศาสนาของชาวล้านนา แต่ในการออกแบบจำเป็นต้องเลือกสีที่สามารถทำการออกแบบได้และยังคงเอกลักษณ์ในส่วนดังกล่าวไว้ สีนํ้าตาลแดงจึงเป็นสีที่ยังคงมีเฉดของสีแดงและสีดำเจือปนอยู่ทั้ง 2 สี เพื่อให้สามารถเข้าสู่การออกแบบได้อย่างเหมาะสม ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ใช้วัสดุผักตบชวาแบบเกลียวในการจักสาน และย้อมสีนํ้าตาลแดง

2) การดุนลายอลูมิเนียมใช้ลายพันธุ์พฤษา ที่ได้พัฒนามาจากลวดลายเครือล้านนา โดยลวดลายดังกล่าวส่วนมากจะเป็นลายดอกไม้ ใบไม้เป็นกลุ่มพร้อมทั้งลวดลายประดิษฐ์เป็นแถบพลิ้วประกอบ ซึ่งลวดลายดังกล่าวเป็นลักษณะเด่นของลวดลายล้านนาที่ได้อิทธิพลจากลวดลายประดับแบบจีน และในการออกแบบลายมีดอกบัวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากดอกบัวเป็นดอกไม้มงคล แสดงถึงความบริสุทธิ์ ความสมบูรณ์ และความเจริญเติบโต อีกทั้งยังเป็นลวดลายสื่อได้ถึงธรรมชาติที่มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม สีสวดอลูมิเนียมจะเป็นการรดำ เน้นให้เกิดความงามตามรอยการดุนลายและขัดเงาส่วนที่มันวาวให้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังขับให้เห็นถึงเนื้อของตัววัสดุได้ดี ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 เลือกใช้ลวดลายพันธุ์พฤษา มาใช้ในการออกแบบโดยใช้ภูมิปัญญาเทคนิคการดุนลายอลูมิเนียม

3) การออกแบบในสไตล์ล้านนาใช้มิติทางวัฒนธรรมจากลักษณะโครงสร้างและความงามของตัวเหงาล้านนามาเป็นแรงบันดาลใจ เนื่องจากตัวเหงามีลักษณะของศิลปะที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด มีการจัดเรียงตัวและมัดตัวจากจุดศูนย์กลาง วงกันรอบตัวรัศมีของวงกลมทำให้เกิดความรู้สึกที่น่าค้นหาและน่าสนใจ ซึ่งตัวเหงาในลายไทยนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของรูปทรงนกสามตัว เป็นลายที่ถูกวางอยู่ด้านหน้าตอนล่าง จะมีลักษณะโครงสร้างขมวดกันหอยคว่ำหน้าลง ปลายยอดชูตั้งขึ้นทำหน้าที่เป็นฐานเป็นตัวรองรับกานและตัวยอดของลายกนกสอดคล้องกับบริบทที่ทำหน้าที่เป็นฐาน เป็นที่รองรับน้ำหนักเหมาะสมกับการออกแบบกับเครื่องเรือน โดยตัวเหงาในงานศิลปกรรมและงานหัตถกรรมส่วนใหญ่ในศิลปะล้านนา มีลักษณะที่เด่นชัดคือรูปร่าง รูปทรงจะมีลักษณะที่อ้วนและกลมมน เพื่อแทนความอึดเอนอดมสมบูรณ์ของชนชาวล้านนา เหมือนการได้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ซึ่งรูปทรงที่ปรากฏเด่นชัด คือ รูปทรงในงานประติมากรรมงานปูนปั้นตามวัดวาอารามเป็นต้น ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ตัวเหงาล้านนาตามงานสถาปัตยกรรม จะมีลักษณะที่อ้วนและกลมแทนความอึดเอนอดมสมบูรณ์

4) รูปแบบของเครื่องเรือน มีการเล่นระดับให้มีความสูง-ต่ำ มีการลดหลั่นของที่นั่งให้เป็นมิติไม่เท่ากัน สอดคล้องกับแนวทางของศิลปะล้านนา ที่จะมุ่งเน้นรูปทรงที่ปรากฏ เป็นลักษณะของการมองไกลเพื่อความเด่นชัดมากกว่ารายละเอียดความถูกต้องของเรื่องสัดส่วน กล่าวคือเป็นการมองไกลเพื่อความเด่นชัดซึ่งเรียกว่า Long Shot โดยงานทางด้านประติมากรรมล้านนาจะสนใจเรื่องของรูปทรง มากกว่าความถูกต้องทางกายภาพ ทำให้การออกแบบสามารถดึงบริบทดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาให้มีจุดเด่นแปลกใหม่และน่าสนใจได้ อีกทั้งลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมล้านนานั้นจะมีลักษณะการออกแบบเป็นแบบ Human Scale คือ ไม่มีความใหญ่โตมหึมา มีลักษณะใกล้ชิดกับมนุษย์ ซึ่งเป็นบุคลิกที่สำคัญของชาวล้านนา ซึ่งมีความแตกต่างกับวัฒนธรรมคลาสสิกอย่างจีน อินเดีย หรือแม้แต่ นครวัด ที่เรียกว่า Imperial Scale ที่เน้นความใหญ่โตในการออกแบบ การออกแบบมีมิติ สูง-ต่ำ ออกเป็นสามส่วน ซึ่งแต่ละที่นั่งจะมีความสูงที่ไม่เท่ากัน แต่ยังคงสัดส่วนที่เป็นมาตรฐานสามารถนั่งได้ตามหลักการของกายภาพสรีระของมนุษย์ ซึ่งขนาดความสูงที่ได้ออกแบบนั้นจะมีทั้งหมดสามระดับคือ ความสูง 35 ซม. 40 ซม. และ 45 ซม.

2.2.3 การศึกษาเรียนรู้บริบททางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในชุมชน (ความชำนาญความสามารถของคนในชุมชน)

1) วัสดุและกลุ่มชุมชนที่ใช้ในการทดลอง ในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1) ศูนย์ศิลปหัตถกรรมบ้านถวาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่ มาเป็นแหล่งความรู้ เนื่องจากที่ศูนย์ศิลปหัตถกรรมบ้านถวายมีการผลิตงานศิลปหัตถกรรม การผลิตเครื่องเรือนที่ใช้ฝักตบขวาเป็นวัสดุหลักในการผลิตงานอย่างมาก จนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและจำหน่ายสินค้าจากฝักตบขวาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งฝักตบขวาเป็นพืชที่เพาะปลูกง่าย มีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศและมีการแพร่พันธุ์เจริญเติบโตได้รวดเร็ว ทำให้ปัจจุบันมีฝักตบขวาล่องกระจายไปตามแม่น้ำทั่วไปและขยายพันธุ์เป็น

จำนวนมาก อันเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการคมนาคมทางน้ำและการระบายน้ำทางชลประทาน แต่ทว่าวัชพืช น้ำอย่างผักตบชวาที่สามารถแปรรูปเป็นวัสดุเส้นใยพืชจากธรรมชาติที่ตีเย็บเช่นเดียวกัน

1.2) ศูนย์ศิลปหัตถกรรมงานคุณลายเครื่องเงินและอลูมิเนียม ถ.ววลาย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ มาเป็นแหล่งความรู้เนื่องจากในอดีตเครื่องเงินววลาย เป็นกลุ่มศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน ซึ่งปรากฏหลักฐานครั้งพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ และได้มีความสัมพันธ์อันดีกับเมืองพุกาม มีการเจรจา ขอช่างฝีมือมายังเมืองเชียงใหม่เพื่อฝึกเป็นอาชีพเสริมให้กับประชาชน เหตุนี้ทำให้เชียงใหม่มีช่างหัตถกรรม พื้นบ้านที่ได้รับการฝึกฝนและมีการสืบทอดต่อกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำเครื่องเงินของช่างบ้านศรีสุพรรณผู้ดีชั้นเงิน จะสลักลวดลายบนชิ้นเงิน เป็นช่างในคุ้มหลวงเมืองเชียงใหม่ในอดีตและได้นำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานจนสามารถเป็นช่างฝีมือได้การยอมรับมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ถนนววลายจึงถือว่าเป็นแหล่งผลิต เครื่องเงินและอลูมิเนียม ที่ขึ้นชื่อที่มีความสวยงาม เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงระดับประเทศ ในปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงินและอลูมิเนียม ใน จ. เชียงใหม่ มีความต้องการพัฒนาและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะไปตามยุคสมัย เพื่อเพิ่มความสนใจต่อผู้บริโภคในปัจจุบันเช่นเดียวกัน

2) การออกแบบเครื่องเรือนใช้การจักสานแบบขัดลายหนึ่ง เพื่อให้มีความแข็งแรงของ โครงสร้าง อีกทั้งในการออกแบบส่วนที่เหลือของเครื่องเรือนจะมีการผสมผสานใช้วัสดุจากสองชนิดมา ตกแต่งเพิ่มเติม จึงไม่ควรทำให้วัสดุที่นำมาใช้เกิดความโดดเด่นหรือมีรายละเอียดมากเกินไป และแข่งกัน เป็นจุดเด่น ทำให้งานเสียหลักการจัดองค์ประกอบเรื่องความงามในภาพรวม

3) ในการคุณลายใช้อลูมิเนียมเบอร์ 18 และเบอร์ 17 เป็นอลูมิเนียมแบบหนา เป็นที่ นิยมใช้ในการคุณลวดลายแบบนูนต่ำ ไม่ทะลุถึงกันและลวดลายที่ใช้ในการคุณจะใช้ลักษณะลวดลาย เครือ ล้านนา ที่ได้พัฒนามาจากลวดลายพันธุ์พฤกษา

2.2.4 ลักษณะในการเปลี่ยนแปลงและความต้องการ ความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์งาน ออกแบบศิลปหัตถกรรม 4 ส่วน ได้แก่ 1. **การเปลี่ยนแปลงวัสดุ** ทำการจักสานผักตบชวขึ้นรูปร่าง รูปทรง เป็นตัวเหงาแทนลายปูนปั้น เปลี่ยนการแกะลายไม้ในอดีตสู่การคุณลายอลูมิเนียม โดยใช้วิธีการทำ Mold ไม้ กลึงเคลือบชั้นในการคุณลวดลาย และการเข้าแบบอลูมิเนียมให้เกิดรูปทรงเก๋อี้ 2. **การเปลี่ยนแปลงหน้าที่** จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมภาคเหนือ มีการเล่นมิติ มุมมองแบบ Human Scale ผสมกับตกแต่งลายปูน ปั้นตัวเหงาและลายไทยล้านนาที่ประดับวิหาร เข้าสู่การออกแบบชุดเก๋อี้สตูล 3. **การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ** จากรูปแบบตัวเหงาประดับอาคาร สู่รูปแบบการสร้างเพื่อเกิดประโยชน์ใช้สอย(การนั่ง) มีการปรับเปลี่ยน ตัด ทอน และเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการใช้งาน และเป็นการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้เปลี่ยน มุมมองในการพัฒนา แต่อยู่ในชุดคติความเชื่อโดยไม่ย้อนแย้งหรือทำลาย และ 4. **การเปลี่ยนแปลงตาม ความต้องการของผู้บริโภค** ออกแบบปรับเข้าสู่ลักษณะการใช้งานในสังคมปัจจุบันให้มีความเหมาะสม การปรับโครงสร้าง วัสดุ ขนาดสัดส่วน และตัดส่วนที่เกินความจำเป็นออก ทำให้วัฒนธรรมนั้นปรับตัวเข้าสู่ การใช้งานตามยุคสมัยได้อย่างน่าสนใจ เป็นการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะ สังคมสมัยใหม่ ในกระบวนการพัฒนาต้องมีการพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นรอบด้านโดยเฉพาะที่อาจ เกิดขึ้นกับทุนวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อมิให้เกิดการลบเลือนหรือทำลายอัตลักษณ์และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า มาแต่ครั้งอดีต ทำการออกแบบเครื่องเรือนเป็นลักษณะสามที่นั่ง และส่วนกลางจะเป็นจุดเชื่อมต่อที่นั่งทั้ง สามส่วน ออกแบบส่วนเชื่อมต่อเปรียบเสมือนโต๊ะกลางและใช้วัสดุไม้ปิดผิวด้านบน เนื่องจากตรงส่วนกลาง ของแกนเชื่อมต่อเป็นบริเวณที่ว่าง จึงออกแบบให้มีลักษณะ Design + Functional สามารถใช้วางของ สัมภาระหรือสิ่งต่าง ๆ ระหว่างการสนทนาหรือการนั่งพักผ่อน เมื่อส่วนกลางของชุดเครื่องเรือนเป็นโต๊ะกลาง ทำให้เมื่อเวลาแยกชิ้นของชุดที่นั่งออกทั้งหมด กลายเป็นชุดเก๋อี้สตูลสามที่นั่งที่เป็นอิสระต่อกัน สามารถจัด วางได้หลากหลาย ให้จัดองค์ประกอบสอดคล้องกับพื้นที่ได้ และจากการออกแบบสามารถที่จะนำเอาทุกชิ้น

ของชุดที่นั่งมาประกอบเข้าด้วยกันได้ทั้งหมด แม้ว่าขนาดสัดส่วนความสูงของแต่ละชุดที่นั่งนั้นจะมีขนาดที่แตกต่างกันทั้ง 3 ตัว แต่การออกแบบได้แก้ไข ปรับปรุง ให้มีจุดเชื่อมต่อระดับความสูงที่ปรับมาเท่ากัน ทำให้การเชื่อมต่อของชุดเครื่องเรือนสามารถประกอบกันได้อย่างพอดี สวยงาม อีกทั้งขณะประกอบเป็นชุดเก้าอี้ยาวระดับความสูงของที่นั่งมีขนาดสัดส่วนไม่เท่ากัน ทำให้เกิดมิติ สูง-ต่ำของชุดเก้าอี้ที่แปลกตาและน่าสนใจ ทำให้มองเห็นม้านั่งที่มีการเล่นระดับอย่างชัดเจน ซึ่งในการประกอบแบบสามารถนำมาประกอบกันได้ทุกชิ้นของชุดที่นั่งและโต๊ะกลาง ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ผลงาน LAN-THRE เป็นการนำมิติทางวัฒนธรรมจากตัวhengล้านนา ลวดลายพันธ์พฤกษา สีและแบบอย่างศิลปกรรมล้านนา แนวคิดทางสถาปัตยกรรมล้านนา และภูมิปัญญาทางศิลปหัตถกรรมของชุมชนมาใช้ในการสร้างสรรค์

ตารางที่ 1 ตารางแสดงค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และลำดับ (Rank) จากการประเมินผลการศึกษาและความคิดเห็นของประชาชน จำนวน 500 คน

เกณฑ์การประเมิน	ผลงานออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จากแนวคิดบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน			
	Mean	S.D.	ความคิดเห็น	ลำดับ (Rank)
1. คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม	4.72	.56	ดีที่สุด	1
2. มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น	4.65	.48	ดีที่สุด	3
3. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น	4.56	.68	ดีที่สุด	4
4. ผลิตได้จริง ใช้สอยดี เหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น	4.43	.81	ดี	6
5. ความสวยงามและความน่าสนใจ	4.47	.54	ดี	5
6. รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา	4.67	.82	ดีที่สุด	2
ค่าเฉลี่ย (Mean) โดยรวม	4.59			

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าประชากรจำนวน 500 คน มีความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมจากการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อนำเข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์ อยู่ในระดับที่ดีที่สุด (มีค่าเฉลี่ย 4.59) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมอยู่ในระดับที่ดีที่สุด (มีค่าเฉลี่ย 4.72-4.56) มี 4 ข้อได้แก่ ผลงานที่สร้างสรรค์มีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม, ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่ได้มีรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา, ผลงานมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการออกแบบได้ใช้วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ส่วนความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่อยู่ในระดับที่ดี (มีค่าเฉลี่ย 4.47-4.43) มีทั้งหมด 2 ข้อได้แก่ ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่สร้างสรรค์ความสวยงามและความน่าสนใจ และผลงานสามารถผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น เมื่อพิจารณาการกระจายข้อมูล พบว่า ข้อมูลที่มีการกระจายมากที่สุดได้แก่ ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่สร้างสรรค์มีรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา (มีค่าเฉลี่ย 4.67, S.D.= .82) ส่วนข้อมูลที่มีการกระจายน้อยที่สุด ได้แก่ ผลงานที่สร้างสรรค์มีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม (มีค่าเฉลี่ย 4.72, S.D.= .56) ซึ่งเมื่อพิจารณา พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น จากแนวคิดบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน มีการกระจายข้อมูลที่น้อยมาก แสดงว่าผลลัพธ์ความคิดเห็นในภาพรวมนั้นไม่แตกต่างกัน

สรุปและอภิปรายผล

ผลงานผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่ยกตัวอย่างจำนวน 2 ผลงาน เกิดการสร้างสรรคในรูปแบบใหม่ ที่สอดคล้องกับความต้องการในสังคม มีการนำภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาต่อยอดและประยุกต์ใช้ร่วมกัน ผสมผสานให้เกิดแนวคิด การนำเทคนิคเชิงช่างที่หลากหลายมาออกแบบให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ จากคนในชุมชน เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนศิลปหัตถกรรม เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และเทคนิควิธีใหม่ๆร่วมกัน โดยการสร้างสรรค์คำนึงถึงการใช้วัสดุธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ (Form follows materials) การใช้ศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาสู่การผสมผสาน (Wisdom Combination) และการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ (Material Culture) ให้ผลงานที่ได้รับมีคุณค่าทางมิติวัฒนธรรมและมีอัตลักษณ์ ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกทางความคิดที่มีต่อสินค้านั้น ๆ แตกต่างออกไป การร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อผลักดันผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่สร้างสรรค์ สู่การแสดงสินค้าและจัดจำหน่าย เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชนและกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับจังหวัดและประเทศในอนาคต สำหรับผลการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนจำนวน 500 คนที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม โดยใช้แนวคิดการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนนั้น พบว่าอยู่ในระดับที่ดีที่สุด (มีค่าเฉลี่ย 4.59) โดยให้ความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นนั้นมีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม, เป็นผลงานมีรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา, มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และการออกแบบได้ใช้วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

ผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรมที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นเป็นตัวอย่างจำนวน 2 ผลงาน อันใช้แนวคิดมิติทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีกรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรมเป็นหลักเกณฑ์และชุดข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ เป็นเพียงตัวอย่างการใช้วัฒนธรรม(ตามบริบททางภาคเหนือ) และภูมิปัญญาศิลปหัตถกรรม (ในจังหวัดลำปางและเชียงใหม่) บางส่วนเท่านั้น แม้ารูปแบบที่ได้

จะมีความน่าสนใจ มีการวิเคราะห์และการเลือกใช้ชุดข้อมูลเพื่อนำมิติทางวัฒนธรรม ชุดความเชื่อ ภูมิปัญญา เทคนิคเชิงช่างมาผสมผสานให้เกิดความเหมาะสม อันนำไปใช้อย่างระมัดระวัง อย่างไรก็ตามในการศึกษายังมีวิธี มีแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย จากการบูรณาการมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน ตามบริบทของชุมชนหรือตามสังคมที่มีความแตกต่างกันออกไป รวมถึงการศึกษากิจกรรมวิถีในการพัฒนาเทคนิคเชิงช่างมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบมากขึ้น การคัดเลือกใช้วัสดุที่มีความน่าสนใจและสอดคล้องต่อการนำไปใช้ แม้กระทั่งการนำเอาเทคโนโลยี วิทยาการผลิตรใหม่ๆ เข้ามามีส่วนช่วยทำให้ผลงานที่เกิดขึ้นใหม่นั้นเหมาะสมยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมิติทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ควรต้องคำนึงถึงและตระหนักให้มาก ศึกษาตีความหมายให้ลึกซึ้งเพียงพอ (Cultural Interpretation) เพื่อให้การนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ร่วมในการพัฒนานั้น มิใช่เป็นการทำลายคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือเป็นการนำเศษเสี้ยวของวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายใหม่ให้กับสินค้า เพียงเพื่อสร้างจุดเด่นให้กับผลงานตนเอง แต่ต้องพยายามให้เป็นการพัฒนาอย่างเป็นพลวัต เป็นการยกระดับวัฒนธรรมเพื่อดูแล เชิดชู การปรับตัว ดำรงอยู่และพัฒนาในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม และเกิดความเข้าใจที่ร่วมกันของคนในสังคมเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง โครงการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถอุตสาหกรรม จากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สนับสนุนทุนวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายชุมชนและสังคม (ฝ่าย 4)

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. (2543). *รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *คู่มือแนวทางและหลักเกณฑ์การ คัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ไทย*. สำนักส่งเสริมภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค. (2560). พัฒนาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้กรอบแนวคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม. *ศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(2), 333-366.
- ปิยะวัติ บุญ-หลง, กาญจนา แก้วเทพ และบวร ปภัสราทร. (2559). *งานวิจัยเพื่อสังคม : หลักการและวิธีการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). *หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ Theory and Concept of Design*. กรุงเทพฯ: แอปป้าพรีนซ์ติ้ง.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2559). *พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- Nationtv. (2019). *Purna-ghata*. สืบค้นเมื่อ 27 ตุลาคม 2562, จาก <http://www.oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=621866>

Translated Thai References

- Boon-long, P., Kaewthep, K. and Papastatorn, B. (2016). *Socially-engaged Scholarship: Concept and Method*. Bangkok: Knowledge Network Institute of Thailand.
- Department Of Industrial Promotion. (2000). *Thai handicraft product model*. Bangkok: Department of Industrial Promotion Printing.
- Jarungjitsuntorn, W. (2005). *Theory and Concept of Design*. Bangkok: APPA printing Group company Limited.
- Keativipak, K. (2017). *Industrial Crafts Design Framework (Grow-Reborn)*. Journal of Fine and Applied Arts Khon Kaen University, 9(2), p. 333-366.
- Leesuwan, V. (2016). *Thai Art Dictionary*. Bangkok: Muangboran Press.
- Nationtv. (2010). *Purna-ghata*, accessed October 27, 2019, Available from <http://www.oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=621866>.
- The Community Development Department. (2019). *Guideline: OTOP Product Champion: OPC*. Bangkok: Ministry of Interior. (Guidebook).